

Te Ripi Rewa – he hākinakina hou

Nā Will Edwards

I te Here-turi-kōkā kua pahemo atu i tae atu te tīma o Niu Tīreni, ko 'Mānuka' ki te tauwhāinga o te ao mō te hākinakina e kiia nei ko te 'ripi rewā'. Ko te 'ripi' te kupu Māori mō tēnei mea te frisbee. Ko te 'ripi rewā' te ingoa mō tētehi hākinakina āhua tauhou ki tēnei whenua, arā ko te ultimate frisbee. E ōrite ana te papa tākaro o te ripi rewā ki tō te pāwhutupōro papa. Ko te tino whāinga o te ripi rewā ko te maka i te ripi ki ngā hoa kia mau rā anō te ripi i tētehi o te tīma i roto i te rohe piro. Inā hopu ana te tangata i te ripi kāore e whakaaetia ana kia nuku ia pēnei me te poitarawhiti. Ki te pā te ripi ki a Papatūānuku, kua raru, ā, ka hoatu te ripi ki te hoariri. Nā whai anō i tapaina tēnei hākinakina ki te ingoa ripi rewā.

Ko tētehi āhuatanga tino motuhake o te ripi rewā, kore kau he kaiwawao – mai i ngā tākaro whakangahau noa tae atu ki ngā whakataetae o te ao. Mā ngā kaitākaro anō e whakawā ngā pēneitanga me ngā pērātanga. Ko te ture matua o te ripi rewā ko te whai i ngā ture. Ka pakaru tonu te upoko kia toa, heoti anō me hohou tonu te rongo, kia whai mana tonu te tangata i runga i te papatākaro, hoa piri mai, hoariri mai.

Kia hoki atu anō ki taua kapa o Mānuka. I uru rātou ki te wāhanga tāne-wāhine o te tauwhāinga o te ao i tū i Turku, whenua o Whinarana. He Māori te kaiwhakaako, ko Glenn Webber tērā nō Rongomaiwahine me Ngāti Kahungunu. E 23 ngā kaitākaro o Mānuka, tokorima ngā Māori i kōwhiringia hei kaitākaro kia pakanga ki ngā tīma o te ao. Tokowhā o rātou nō te karapu ripi rewā o Kia Mataara nō Pōneke me Papaioea. Me kī he 'karapu kaupapa Māori' a Kia Mataara, mēnā ka taea, ka kōrerohia te reo Māori, ā, ka kawea āna mahi i roto i te whakaaro Māori.

Nā, inā puta atu tētehi kapa hākinakina ki tāwāhi hei kanohi mō tēnei motu, kotahi anake te āhuatanga reo Māori ka kitea – koia tērā ko te haka. I te nuinga o te wā ko 'Ka Mate, Ka Mate' te haka. Arā anō te whakapae o tētehi he haka keretao ka mahia i runga i te kūare, i runga



Ka haka a Mānuka.



Tukua kia rere!

anō i te kore aro ki te reo Māori. Tē rapu i tētehi mata Māori hei akoako i te haka. Ka aroha hoki tō tātou reo rangatira!

E rua ngā huarahi i takahia e Mānuka i whai wāhi ai te reo Māori ki roto i āna mahi. Tuatahi, i tito a Mānuka i tōna ake haka. I te huinga tuatahi o te tīma i wānangahia he aha hoki ōna uara, me ōna whāinga paetae. I kapohia ngā kōrero i puta, kātahi ka whakatakotohia hei haka. I mua i ngā kemu i hakaina te haka nei a 'Pūpūtia mai ngā Mānuka'. Ahakoa kore kau he tohunga kapa haka i roto i a Mānuka i hakaina tōna haka i runga i te māramatanga, i runga anō i tōna ake tikanga.

Tuarua, i whakamahia he kupu Māori mō ngā nekeneketanga o te tīma i runga i te papatākaro. Ko te painga o te whakamahi i aua kupu Māori, i noho huna ngā rautaki o te kapa mai i ngā hoariri. Āpiti i tērā i pupū ake te whakahōhā a Mānuka i te hoariri i te mea i whakamahia tētehi āhuatanga taketake nō tēnei whenua tonu.

I titoa te haka, i whakamāorihia hoki ngā kupu nekeneke i mua i te hui tuarua o Mānuka. Kātahi ka whakamāramatia te haka me ngā kupu, ā, ka whakawai te kapa i ngā hui whakawai katoa i mua i te wehenga atu ki tāwāhi. E kiia ana te kōrero 'ka tika a runga, ka tika a raro, ka puta ki waho'.

I noho a Mānuka ki Rānana mō tētehi wiki, i reira whakawai ai, kātahi ka tau atu ki Whinarana. Ka mahia ngā mahi, ka karawhiua te ripi, ka karawhiua hoki ko te reo Māori. Ohore katoa te nuinga o ngā hoariri i te mātaki mai i te haka, me te rongo i tētehi reo tauhou i runga i te papatākaro. I wikitoria a Amerika i te wāhanga tāne-wāhine, i tuarua a Kānata. I riro i a Mānuka te tūranga tuatoru, kei whea mai! Āe mārīka, he orange ngākau te rongo i te reo Māori e kōrerotia ana i te tauwhāinga ripi rewā o te ao.

Mēnā he pātai āu e pā ana ki te hākinakina nei o te ripi rewā, whakapā mai ki a Will Edwards, W.J.W.Edwards@massey.ac.nz